LIEMA KOTBA HUMA MNEBBĦA? IL-KANONI TAL-BIBBJA

Marcello Ghirlando

Mhux l-ewwel darba li waqt xi diskussjoni fuq ir-radju jew it-televiżjoni issir il-mistoqsija dwar liema kienu r-raġunijiet li l-Knisja għamlet għażla bejn diversi kitbiet kważi kontemporanji biex sawret il-lista tal-Kotba Mqaddsa. Għax kitba iva u l-oħra, simili ħafna, le? Dan sar bla ebda kriterju serju, jew kif igħidu xi kultant, il-Knisja riedet taħbi jew twarrab kitbiet kontroversjali? Naħseb li tajjeb li wieħed jerġa' jara ftit għaliex il-Knisja tal-bidu għamlet l-għażliet tagħha rigward l-Iskritturi. Għalhekk irridu nitkellmu minn dak li jissejjaħ 'il-Kanoni tal-Bibbja'.

Xi tfisser il-kelma 'kanoni' jew kanoniċità tal-kotba tal-Bibbja? Għaliex ċertu kotba tal-Bibbja jissejħu 'proto-kanoniċi' u oħrajn 'dewtero-kanoniċi'? Xi jfisser l-istess titlu ta' dan l-artiklu, 'il-Kanoni tal-Bibbja'?

Meta ngħidu 'kanoni bibliku' irridu nfissru l-lista sħiħa tal-kotba li flimkien jiffurmaw il-Bibbja. Hija l-lista sħiħa tal-kotba bibliċi li nemmnu li ġew imnebbħa minn Alla. Il-kelma 'kanoni' ġejja mill-grieg *kanon*, li kienet tindika qasba li permezz tagħha kienu jieħdu l-qisien. Meta napplikawha l-Bibbja jfisser li nkunu qegħdin 'nqiesu' l-kotba u bil-qjies li nużaw nikkunsidrawhom bħala ispirati, mela li jistgħu jitqiesu bħala Skrittura Mqaddsa.

Il-kotba bibliċi li jissejħu 'proto-kanoniċi' huma dawk il-kotba li dejjem ġew meqjusin mill-Knisja bħala li huma ispirati. Dawk li jissejħu 'dewtero-kanoniċi' huma l-kotba li seta' kien hemm xi dubju fil-bidu rigward l-ispirazzjoni tagħhom, imma li mbagħad ġew meqjusa bid-dritt kollu bħala ispirati, mela bħala parti mill-Iskrittura Mqaddsa. Dawn huma l-Ktieb ta' Tobit, ta' Ġuditta, l-Ewwel u t-Tieni Ktieb tal-Makkabin, ta' Baruk, Bin Sirak u l-Ktieb ta' l-Għerf, flimkien ma' xi siltiet mill-kotba ta' Ester u Danjel. Dawn għal Antik Testment. Il-kotba tal-ġdid Testment li huma dewtero-kanoniċi huma l-Ittra lil-Lhud, ta' Ġakbu, Ġuda, it-Tieni Ittra ta' Pietru, it-Tieni u t-Tielet Ittra ta'San Ġwann u l-Apokalissi. Interessanti ninnutaw li l-Lhud, ix-Xhieda ta' Ġehovah u l-Protestanti ma jammetux l-ispirazzjoni tal-kotba dewtero-kanoniċi.

Ktieb tal-Bibbja huwa meqjus kanoniku jekk jiġi magħruf li huwa ispirat, jiġifieri li ġie mnebbaħ minn Alla fil-formazzjoni u l-kitba tiegħu. Hija r-rivelazzjoni divina li trid turina jekk ktieb huwiex imnebbaħ minn Alla jew le. Issa nafu li r-rivelazzjoni tinsab fl-Iskrittura u t-Tradizzjoni ħajja tal-Knisja. Ġaladarba qed nistaqsu fuq l-ispirazzjoni ta' l-Iskrittura rridu ta' bilfors induru fuq it-Tradizzjoni biex nifhmu għaliex ktieb tal-Bibbja huwiex kanoniku jew le. Fil-fatt, id-Dokument fuq ir-Rivelazzjoni Divina (Dei Verbum 8) tal-Konċilju Vatikan II ifakkarna li hija l-istess Tradizzjoni li tgħarraf lill-Knisja l-kanoni tal-Kotba Mqaddsa.

Ħarsa lejn l-Antik Testment

Il-Lhud kienu jaqsmu l-Bibbja tagħhom fi tliet partijiet prinċipali. Il-Ligi, jiġifieri l-Pentatewku, li huma l-ewwel ħames kotba ta' l-Antik Testment u meqjus bħala tali fi żmien Eżdra u Neħemija. Il-Profeti, parti li kienet tiġbor fiha mhux biss il-kotba profetiċi imma kotba bħalma huma dawk ta' ġozwè, il-Kotba ta' l-Imħallfin, ta' Samwel, tas-Slaten. Din il-parti kienet magħrufa diġà lejn is-sena 180 QK meta nkiteb il-Ktieb ta' Bin Sirak (ara: 46:1 – 49:12). It-tielet parti kienet dik imsejħa Kitbiet, parti li fiha kienu jinġabru l-kotba tas-Salmi, Proverbji, Ġobb, l-Għanja ta' l-Għanjiet, Rut, Koħelet, Lamentazzjonijiet, Ester, Danjel, Eżdra u Neħemija u l-Kotba tal-Kronaki.

Il-kotba dewtero-kanoniċi ta' l-Antik Testment, li

semmejna ftit aktar 'il fuq, ma ġewx inklużi fil-kanoni (lista uffiċjali) tal-kotba mqaddsa tal-Lhud f'Ġerusalem. Imma ġew inklużi fil-lista uffiċjali tal-Lhud li kienu jitkellmu bil-grieg, per eżempju f'Lixandra, fl-Eġittu, fejn saret it-traduzzjoni għall-Grieg tal-kotba bibliċi f'dik il-verżjoni li tissejjaħ 'tas-sebgħin' (*Septuaginta/LXX*) u li saret fit-tieni seklu qabel Kristu.

Huwa probabbli li l-Lhud ta' Ġerusalemm ma daħħlux dawn il-kotba għaliex kienu jemmnu li ktieb huwa qaddis, imnebbaħ minn Alla, jekk biss kien miktub bl-Ebrajk u kellu wkoll ikun miktub fl-art imqaddsa!

Għalhekk ħallew id-dewtero-kanoniċi barra mil-lista uffiċjali, mill-kanoni tagħhom.

It-tradizzjoni divino-appostolika u l-Antik Testment

Mill-kitbiet tal-Ġdid Testment nindunaw mal-ewwel li l-Appostli laqgħu l-kanoni sħiħ ta' l-Antik Testment, anke dawk il-kotba dewtero-kanoniċi. Huma użaw il-verżjoni Griega (LXX) ta' l-Antik Testment meta kkwotaw vrus fil-Vanġeli u fl-Ittri mid-diversi kotba tal-kanoni Lhudi. U din il-prassi ta' aċċettazzjoni tal-kotba kollha ta' l-Antik Testment baqgħet l-istess anke fl-ewwel sekli ta' l-istorja tal-Knisja. Xhud għal dan huma, per eżempju, il-graffiti u t-tpinġijiet li nsibu fuq il-ħitan tal-katakombi, li jġibu ġrajjiet bibliċi meħuda mill-kotba dewtero-kanoniċi. Minkejja xi dubji żgħar, allura jidher ċar li l-Knisja, sa mill-bidu – u din hija din li qed insejħulha t-tradizzjoni divino-appostolika – aċċettat bħala ispirati, bħala kanoniċi, il-kotba kollha li flimkien inqegħduhom taħt it-titlu ta' l-Antik Testment. Il-kanoni ta' l-Antik Testment ġie magħruf uffiċċjalment fil-Konċilju ta' Ippona fisena 393, fejn tkellem anke

Santu Wistin, fil-Konċilju ta' Firenze, fis-sena 1441 u fl-aħħarnett fil-Konċilju ta' Trentu, fis-sena 1546.

Ħarsa lejn il-ġdid Testment

Ovvjament li ma jistax ikollna dikjarazzjonijiet diretti tal-Knisja appostolika fuq il-kanoni tal-ġdid Testment. U dan għaliex kien proprju ż-żmien li fih kienu qed jiffurmaw ruħhom il-Vanġeli u l-kitbiet l-oħra tal-ġdid Testment! Interessanti li nsibu aċċenn ċkejken fit-Tieni Ittra ta' Pietru 3:15-16, fejn l-awtur iqis il-kitbiet ta' San Pawl fuq l-istess livell ta' l-Iskrittura Mqaddsa: "Hekk ukoll kitbilkom Pawlu, ħuna l-għażiż, skont l-għerf li ngħata lilu. Hekk kiteb fl-ittri kollha tiegħu, li fihom tkellem fuq din il-ħaġa. Dawn l-ittri fihom ħwejjeġ tqal biex wieħed jifhimhom, u dawk li ma jifhmux u li mhumiex sħaħ biżżejjed ifissruhom ħażin għat-telfien tagħhom stess; hekk jagħmlu wkoll mill-kotba l-oħra ta' l-Iskrittura".

Jekk mela l-ewwel seklu ta' l-istorja tal-Knisja ma jagħtiniex ħjiel fuq il-karattru sagru tal-kotba kollha tal-ġdid Testment, irridu ta' bilfors naraw kif it-tradizzjoni divino-appostolika tidher fil-kitbiet ta' Missirijiet il-Knisja.

Sas-sena 175 WK, dak li jitqies bħala l-perijodu tal-Missirijiet appostoliċi u l-ewwel apoloġisti, anke jekk ma nsibux xi katalogi jew listi tal-kotba tal-Ġdid Testment, malajr nindunaw li ma kienx hemm dubji rigward l-karattru sagru ta' dawn il-kotba u l-kitbiet. Il-fatt li dawn il-kittieba kkwotaw spiss mill-kotba kollha tal-Ġdid Testment jurina li fil-fatt kien jeżiżti diġà kanoni tal-ġdid Testment.

Bejn is-snin 175 u 450 WK jidher li kien hemm xi dubji rigward xi kotba tal-ġdid Testment. Per eżempju, li jissemma ġeneralment huwa dak li jissejjaħ il-Kanoni Muratorjan li jmur lura għas-sena 180: fih mhemmx l-Ittra lil-Lhud, l-Ittra ta' ġakbu u t-Tieni Ittra ta' Pietru. Imma meta wieħed jeżamina dawn id-dubji jinduna li dawn ma kenux ħafna, u daqqa jmissu lil xi ktieb u daqqa lill-ieħor. Id-dubji jistgħu jiġu spjegati għaliex il-Knisja kienet għadha ma ddikjaratx uffiċċjalment liema kienu l-kotba li kellhom jitqiesu bħala parti mill-kanoni tal-ġdid Tesment. Barra minn hekk, peress li xi ittri kienu qosra u jidhru li ma kellhomx xi duttrina profonda, bħal per eżempju it-Tieni u t-Tielet Ittra ta' Ġwanni, kien hemm min skarthom u ma tahomx importanza. Hekk ġara xi kultant għal xi kitbiet li bdew jiġu sfruttati mis-setet li kienu waqgħu fl-ereżija. Li huwa ċert huwa l-fatt li l-kotba kollha kienu jitqiesu bħala ispirati għaliex kien hemm Missirijiet kbar tal-Knisja li nqdew bihom fil-kitbiet tagħhom u dan neħħa kull dubju fuq anke dawk il-kotba li ssejħu dewtero-kanoniċi.

Mis-sena 450 'il quddiem il-Knisja laqgħet il-kotba kollha li hemm illum fil-ġdid Testment. Saru kollha parti mill-Kanoni tal-ġdid Testment u tqiesu bħala ispirati u normattivi. Dan ġie konfermat uffiċċjalment fil-Konċilji ta' Ippona, Firenze u Trentu.

Kriterji serji u validi

It-tradizzjoni divino-appostolika li wettqet il-Kanoni tal-ġdid Testment ovvjament ma nbnietx fuq xi kriterji banali. Din it-tradizzjoni ġiet imsejsa fuq kriterji serji u validi. Liema kienu dawn il-kriterji? Liema kienu r-raġunijiet li fuqhom il-Knisja wettqet il-Kanoni tal-Ġdid Testment?

Wieħed mill-kriterji l-aktar importanti kien li l-ktieb jew il-kitba meqjusa bħala ispirata kellu jkollha oriġini appostolika. Mela kienu jiġu kkunsidrati bħala kanoniċi dawk il-kotba/kitbiet li kienu jmorru lura għal żmien l-appostli jew il-kollaboraturi stretti

tagħhom, bħalma kienu San Mattew u San Luqa. Fil-fatt, il-kanoniċità tal-Ktieb ta' l-Apokalissi u ta' l-Ittra lil-Lhud, inqalgħu dubji fuqhom għax ma kenux ċerti jekk dawn kenux il-frott ta' Ġwanni u Pawlu jew almenu tal-kollaboraturi stretti tagħhom.

Kriterju ieħor importanti kien dik li nsejħulha 'l-ortodossija', jiġifieri li l-kontentut tal-kotba/kitbiet jaqbilx jew le mal-predikazzjoni u x-xandira awtentika fuq Ġesù Kristu, fuq il-ħajja tiegħu, il-messaġġ sħiħ tiegħu. Kien anke fuq dan il-kriterju, per eżempju, li dawk il-kitbiet imsejħa apokrifi, ġew skartati.

It-tielet kriterju huwa dawk tal-kattoliċità tal-kitbiet, jiġifieri li dawn kienu jintużaw fil-liturġija u jitqiesu bħala ispirati mill-knejjes partikulari kollha, jew almenu kollha. Dawk il-kitbiet li kienu jintużaw minn xi knisja jew uħud mill-knejjes twarrbu mill-kanoni u mhux meqjusa bħala ispirati.

Ma' dawn il-kriterji rridu nżidu li aħna nemmnu li f'dan il-proċess ta' definizzjoni tal-Kanoni Bibliku l-Knisja kienet megħjuna wkoll mill-Ispirtu s-Santu. Fil-fatt, aħna nemmnu wkoll, li l-Ispirtu s-Santu jkompli jgħin u jmexxi lill-Knisja biex tħares dan id-depożitu appostoliku bil-fedeltà kollha. Igħinha mhux biex tħares dan it-teżor ġej mill-appostli, imma jmexxiha biex tinterpretah għall-ħajja tal-lum.

Forsi hu proprju għalhekk li d-Dokument fuq ir-Rivelazzjoni Divina (Dei Verbum 21) jistqarr: "Flimkien mat-Tradizzjoni qaddisa il-Knisja dejjem żammet u tibqa' żżomm l-Iskrittura bħala r-regola suprema tal-fidi tagħha".

Għal aktar tagħrif bil-Malti: ABELA A., *Kelmet Alla f'Kitbiet il-Bniedem*, Ed. Tau 1990, 71– 85; SCHEMBRI G., *Kors ġdid IL-BIBBJA, Tagħrif dwar il-Kotba Mqaddsa*, Ed. Tau 2003, 6 – 8; SPITERI D., *Il-Kanoni tal-Kotba Mqaddsa, Enċiklopedija Biblika*, Media Centre 2003, 7 – 14.